

- 45. Там же.
- 46. Лоський І. Вказ. стаття.- С.108.
- 47. Лоський І. Вказ. стаття.- С.109.
- 48. Хижняк З.И. Указ. работа.- С.223.
- 49. Хижняк З.И. Указ. работа.- С.222.
- 50. Лоський І. Вказ. стаття.- С.104-105.
- 51. Див. Исаевич Я.Д. Украинская культура XVIII столетия.- "Вопросы истории", 1980, №8.- С.88.
- 52. Микитась В, Вказ. праця.- С.179.
- 53. Так, студенти Кенігсберзького університету Станіслав Білецький зі Львова і Іван Малацевський із Києва були звільнені від плати за навчання "по бідності". Лоський І. Вказ. стаття.- С.102.
- 54. Исаевич Я.Д. Украинская культура XVIII века.- С.86.
- 55. Цит. За Микитась В. Вказ. праця.- С.261.
- 56. Там же, с.262.
- 57. Див. Харлампович Х. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь.- Т.1.- Казань, 1914.

Die Zusammenfassung

Die Ukrainischen studenten in universitäten Deutschlands (XVI-XVII der augenlider)

G.Pavlenko

Der Artikel ist der Betrachtung kulturishe der Kontakte zwischen Ukraine und Deutschland gewidmet. Es wird die Aufmerksamkeit auf dem Aufenthalt der ukrainischen Studenten in Universitäten Deutschlands betont. Mit XVI der augenlider. Der Zufluß der ukrainischen Studenten in die deutschen Universitäten wurde massen-, wobei -e nur von westlichem Bereich Ukraine, sonder auch östlich. Es werden die engeren Kontakte, in A VII der augenlider festgestellt. Zwischen den Lehranstalten Ukraine und Deutschlands. Die besonders regelmäßigen Wechselbeziehungen vom Ende A VII der augenlider. Existierten zwischen Halle von der Universität in Deutschland und Kiew -Mogylianska von der Akademie. In der Reihe der Fälle die kulturelle Einwirkung Westens auf Rußland als wurde nicht in der reinen Art leichter wahrgenommen, und mit Hilfe von den ukrainischen Vermittlern, in deren Schaffen handelten die gesamteuropäischen Striche schon in der sintezishe mit Ostslavianishe die Traditionen.

СТРУКТУРА ВИКЛАДАЦЬКОГО СКЛАДУ ТА НАУКОВИХ ІНТЕРЕСІВ ВИКЛАДАЧІВ ІСТОРИЧНИХ ВІДДІЛЕНЬ БЕРКЛІ І ПРИНСТОНА

Скоблик В.П.

Такі навчальні заклади як 'Берклі' ("Університет Каліфорнії - Берклі"; в Каліфорнії є близько десятка національних університетів, назва яких починається словами "Університет Каліфорнії", а потім йде назва міста, в якому розташований цей університет) і "Прінстон" ("Прінстонський університет") належать до найбільш відомих національних (тобто федерального значення) університетів США.

Університет Берклі, який має статус державного ("громадського"), розташований в однойменному місті (з населенням бл. 103 тис.) у північно-західній частині Каліфорнії (біля затоки Сан-Франциско, близько півтисячі кілометрів на північ від Лос-Анджелеса), найпотужнішого штату США з населенням бл. 30 млн. чол. і з валовим продуктом штату, який перевищив 500 млрд. дол. ще у середині 1980-х років.

Прінстонський університет, який має статус приватного, розташований у приатлантичному штаті Нью-Джерсі (між Нью-Йорком і Філадельфією) з населенням бл. 8 млн. чол. і з валовим продуктом штату більше 150 млрд. дол. (дані 1989 р.) [для порівняння - валовий національний продукт України у 1996 р. становив бл. 100 млрд. дол., а Росії - бл. 340

млрд. дол.]

Відділення історії (departments of history) Берклі і Принстона займають два перші місця серед відділень історії американських національних університетів (згідно з рейтингом програм підготовки "докторів філософії з історії" за 1998 р., опублікованим авторитетним журналом "US News and World Report" і вміщеним в Інтернеті). Верхня частина рейтингового переліку включає відділення історії добре відомих в світі американських університетів. Отже, перша десятка включає:

Ранг	Університет (штат)	Середній бал репутації
1.	Прінстонський університет (Нью-Джерсі)	4,9
1.	Університет Каліфорнії - Берклі	4,9
3.	Стенфордський університет (Каліфорнія)	4,8
4.	Йельський університет (Коннектікут)	4,8
5.	Університет Чикаго (Іллінойс)	4,7
6.	Колумбійський університет (Нью-Йорк)	4,6

6.	Гарвардський університет (Масачусетс)	4,6
6.	Університет Каліфорнії - Лос Анджелес	4,6
6.	Університет Мічігана - Анн Арбор	4,6
10.	Університет Джона Гопкінса (Меріленд)	4,5

Термін "відділення історії" є, на наш погляд, більш вдалим варіантом перекладу американського "department of history", ніж "факультет історії" чи "кафедра історії". Адже, по-перше, відділення історії в американських університетах входять до складу гуманітарних факультетів (коледжів), а, по-друге, чисельність викладачів даних відділень (часто близько 50-и) та різноманітність їх наукових інтересів не дозволяють нам назвати відділення кафедрою.

На початку варто порівняти структуру викладацького складу відділень історії Берклі і Принстона. На історичному відділенні Берклі працюють 57 викладачів, з них - 43 професори, 7 доцентів і 7 асистентів. На історичному відділенні Принстона - 53 викладачі, з них - 28 професорів, 4 доценти, 13 асистентів, 1 інструктор і 7 лекторів. Професори, отже, складають 75 % викладачів-істориків Берклі і 53% викладачів-істориків Принстона. Незважаючи на істотну відмінність в структурі, привертає увагу те, що професори складають більше половини викладачів відділень історії в обох університетах.

В США, подібно до України, також існує двоступінчата система захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів. Але зміст наукових ступенів суттєво відрізняється. Так, перший науковий ступінь - магістра, формально вважається науковим ступенем, але вимоги до магістерської дисертації приблизно відповідають вимогам до повноцінної дипломної роботи в Україні. Дисертацію на здобуття наукового ступеня "доктора філософії" (PhD: 'Пі ейч Ді' - умовна назва, скорочення від 'Philosophy Doctor'), яка найчастіше відповідає рівню кандидатської у нашій країні, захищають, як правило, після п'яти років навчання і дослідження. Науковий ступінь "доктора філософії" (з історії, з політичної науки, власне з філософії тощо) відкриває шлях до того, щоб зайняти посаду асистента (Assistant Professor), а згодом (років принаймні через п'ять) - доцента (Associate Professor) і значно пізніше - професора (Professor або Full Professor, тобто "професор у повному розумінні слова").

Для того, щоб помітити зв'язок між захистом "докторської" дисертації і посадами, які займають викладачі провідних американських вузів, варто розглянути систематизовані нами дані.

Так, на відділенні історії Університету Каліфор-

нії - Берклі серед професорів один захистив дисертацію у 40-х роках, четверо - у 50-х роках, 20 - у 60-х рр. (47 %), 11 - у 70-х рр. (26 %), 7-у 80-х рр. (16 % , в тому числі 8 % у другій половині 80-х рр.).

З семи доцентів відділення історії Берклі двоє захистили дисертації у 70-х роках, четверо - у 80-х роках і один - у 1990 році. Якщо ми спробуємо вивести середній рік захисту дисертацій теперішніми доцентами, то отримаємо 1983 рік.

Що стосується посади асистента, то з семи викладачів, які займають цю посаду на відділенні історії Берклі, двоє захистили докторську (в американському розумінні) дисертацію у 80-х роках і п'ятеро - у 90-х рр. Усереднений рік захисту дисертації серед них - 1992-й.

Відділення історії Принстонського університету відзначається на цьому фоні дещо молодшим викладацьким складом (судячи за роками захисту докторських дисертацій). Так, з 25 професорів (дані про яких є в наявності) лише один захистив дисертацію у 50-х роках (порівняймо з 4-ма у Берклі), семеро захистили дисертації у 60-х рр. (28 %), 11-у 70-х рр. (44 %) і 6 - у 80-х рр. (24 %).

Інакше кажучи, у 70-80-х роках захистилося бл. 68 % (більше двох третин) теперішніх професорів Принстона і лише 42 % (менше половини) професорів Берклі, оскільки відносна більшість (47 %) професорів Берклі захистила свої дисертації ще у 60-х роках.

Серед 4-х доцентів-істориків Принстона троє захистили дисертації у 80-х роках і один - у 1991 р. Усереднений рік захисту дисертації серед них - 1988-й.

Серед 13 асистентів-істориків Принстона один захистив свою дисертацію у 80-х роках, а 12 - у 90-х рр., в тому числі один навіть у 1997-му. Усереднений рік захисту - 1994-й, тобто середній проміжок часу між захистом докторської дисертації і посадою асистента - 4 роки, що на 2 роки менше, ніж у Берклі.

Що стосується статевої структури викладацького складу, то серед професорів-істориків Берклі є 6 жінок, серед доцентів - 4 жінки, а серед асистентів - їх дві. У Принстоні викладають 5 жінок-професорів історії, двоє жінок є доцентами і семеро - асистентами. У процентному відношенні це означає, що у Берклі жінки складають 14 % професорів-істориків, 57 % доцентів і 29 % асистентів. А у Принстоні жінки становлять бл. 18 % професорів, 50 % доцентів і 54 % асистентів.

У Берклі одна жінка-професор захистила дисертацію у 1966 р., чотири - у 70-х рр. і одна - у 80-х рр. (1986 р.). Це означає, що серед тих, хто захистив дисертацію у 60-х рр., жінки, які тепер стали професорами, становили лише 5 %, у 70-х рр. - вже - 36 % (наслідок піднесення руху за громадянські права), а

у 80-х рр. - 14 %. Усереднений рік захисту дисертації у теперішніх жінок-професорів історії Берклі-1975-й.

Серед доцентів-істориків жіночої статі дві захистили свої дисертації у 70-х рр. (до речі, жоден чоловік, який тепер займає посаду доцента, не захистив дисертацію у 70-х рр.), а дві - у 80-х рр. Усереднений рік захисту дисертацій теперішніх доцентів-жінок - 1978.

Серед двох жінок-асистентів одна захистила дисертацію у 1983-у, а друга - у 1995-у р. Усереднений рік захисту - 1989-й.

У Принстоні взагалі всі жінки, які тепер займають посаду професора історії, захистили свої дисертації у 70-х роках (усереднений рік захисту - 1974-й). Усереднений рік захисту дисертації двох жінок, які займають посаду доцента - 1988-й (одна захистилась у 1984-му, а друга - у 1991 р.). Всі жінки, які займають посаду асистента, захистили свої дисертації у 90-х рр. (1991-96 рр.), усереднений рік захисту - 1993-й.

Один з найважливіших висновків, до якого можна прийти внаслідок аналізу вищенаведених даних-обчислень, полягає у тому, що жінки-професори багато у чому зобов'язані рухові за громадянські права 60-70-х років. Не випадковим є і майже співпадіння усередненого року захисту їх дисертацій - 1975-й у Берклі і 1974-й у Принстоні.

Цікаво також співставити дані про місце захисту докторських дисертацій викладачів-істориків Берклі і Принстона. В Берклі перше місце за чисельністю займає група викладачів, які захистили свої дисертації в Гарварді (їх 11). На другому місці ті, хто захистив свої дисертації в Берклі (10). На третьому - Оксфорд (5) і Принстон (5). На четвертому - Колумбійський університет (4). На п'ятому місці - Йельський, Чиказький та Стенфордський університети (по три).

В Принстонському університеті перше місце займають випускники-дисертанти Йельського університету (10), друге - Принстона (7), третє - Гарварда (5), четверте - Оксфорда (4), п'яте - Берклі, Джона Гопкінса і Чикаго.

Для того, щоб систематизувати і проаналізувати структуру наукових інтересів викладачів історії Берклі і Принстона ми можемо застосувати принаймні три принципи: регіональний, хронологічний і проблемно-тематичний (чи проблемно-галузевий).

Розпочнемо з систематизації за регіонально-географічним принципом. Аналіз даних на 54 викладачів історичного відділення Берклі показує, що 23 з них спеціалізуються з історії Європи (43 %), у тому числі троє досліджують історію "Росії" (під якою традиційно розуміють сукупність країн колишнього Радянського Союзу), один - історію Чехословаччини, Польщі і Східної Німеччини.

14 викладачів займаються історією США. Це становить 26 %, тобто ледве більше чверті викладацького складу. 13 викладачів (24 %) досліджують історію країн Азії, більшість з них - історію великих країн Східної Азії - Японії (четверо) і Китаю (також четверо). Лише 3 викладачі (всього 6 %) вивчають історію Латинської Америки. Тобто, історією країн обидвох Америк (Північної і Південної) займається менше третини викладачів історії Берклі (бл. 32 %).

Отже, навряд чи можна говорити про американоцентризм в історичних дослідженнях викладачів Берклі. Водночас, добре помітним є особливе зацікавлення проблемами історичного розвитку країн Європи, особливо Західної Європи.

Проведені нами обчислення на основі даних на 50 викладачів-істориків Принстона показують, що історією Європи займаються 24 викладачі, 48 % (з них двоє досліджують історію "Росії", тобто країн, які входили колись до Радянського Союзу, і Східної Європи, а переважна більшість - історію Західної Європи). Історією США займаються 15 викладачів-істориків Принстона, що становить 30 %, Азії - 5 викладачів (з них 2 - Японією, 2 - Китаєм, 1 - Індією), що становить 10 %. Латинська Америка привернула увагу лише 4-х викладачів (8 %) і Африки - 2-х (4%).

Співставлення даних про структуру наукових інтересів викладачів-істориків обидвох університетів, отриманих на основі регіонального принципу їх систематизації, дає нам можливість помітити ряд спільних рис та відмінностей.

Так, в обох університетах історією Європи досліджують від 40 до 50 % викладачів (43 % у Берклі і 48 % у Принстоні), усереднений показник - 45,5 %.

Другу за чисельністю групу викладачів складають ті, з них, хто досліджує історію США (26 % - у Берклі, 30 % - у Принстоні), середній показник - 28 %. На третьому місці знаходяться викладачі, які спеціалізуються на історії азіатських країн. Тут особливо впадає у вічі відмінність показників обох університетів: 24 % у Берклі і 10 % у Принстоні. Дослідники історії Латинської Америки знаходяться на четвертому місці (6 % у Берклі і 8 % у Принстоні).

Незначна частка спеціалістів з історії європейських країн займається вивченням історії занепадаючої Росії (6 % у Берклі і 4 % у Принстоні). Очевидно, що інтерес до історії східноєвропейського регіону й надалі зменшуватиметься поряд зі зростанням інтересу до історії великих східноазіатських держав.

Помітним є і те, що історію країн Північної і Південної Америк в цілому досліджують лише 35 % викладачів (32 % - у Берклі і 38 % у Принстоні). А це більш як на 10 % менше від групи тих викладачів, які досліджують історію Європи.

Досить своєрідно виглядає структура досліджень викладачів-істориків, якщо розглянути її за хро-

нологічним принципом, тобто принципом періодизації історії на великі епохи.

Так, у Берклі лише 7 % викладачів-істориків займається дослідженням стародавньої історії, а 11 % - історією середньовічної епохи. Інші 82 % досліджують історію нового часу в широкому розумінні цього поняття (тобто, історію другої половини II тисячоліття). Серед них лише 14 % займаються дослідженням виключно історії "раннього нового часу" (кін. XV - кін. XVIII ст.), 21 % - досліджують історію "пізнього нового часу" (кін. XVIII - кін. XX ст.), у тому числі й так звану "сучасну історію", тобто історію XX ст. 46 % викладачів досліджують проблеми нової історії як раннього, так і пізнього часу (з акцентом на історію пізнішого часу). Отже, підсумовуючи вищенаведені дані, ми побачимо, що проблемами історії останніх двох століть займаються у тій чи іншій мірі 67% викладачів історії Берклі (тобто більше 2/3 викладацького складу).

Що стосується Принстона, то, судячи з наявної інформації про 45 викладачів-істориків, можна звернути увагу передусім на відсутність тут викладачів, які б досліджували стародавню історію. Лише 9 % викладачів досліджують історію середньовічної епохи. Інші 91 % викладачів вивчають проблеми історії нового часу (у нашому розумінні - нового і новітнього часу). Якщо це деталізувати, то 13 % викладачів-істориків займаються "ранньою новою історією", 42 % - лише "пізньою новою історією" (кін. XVIII-кін. XX ст.), 16 % - виключно історією XX століття, а у 20 % викладачів-істориків сфера наукових інтересів поширюється як на ранню, так і на пізню нову історію. Отже, проблемами історії "пізньої нової історії" (переважно XIX-XX ст.) у тій чи іншій мірі займається 78 % викладачів-істориків Принстона (більше 3/4). Це - ще більш високий показник, ніж у Берклі.

Якщо ми спробуємо вивести усереднений показник (67 % у Берклі і 78 % у Принстоні займаються дослідженням історії "пізнього нового часу"), то отримаємо 72,5 %, тобто дещо менше трьох чвертей викладачів є дослідниками проблем історії саме останніх двох століть.

Розглянемо, нарешті, структуру наукових інтересів викладачів-істориків Берклі і Принстона за проблемно-галузевим принципом. Перед цим варто зауважити, що один і той самий історик може займатися дослідженням на межі різних галузей історичної науки, наприклад, водночас соціальною та інтелектуальною історією. Тому, при періодизації ми передусім враховували насамперед переважаючі наукові інтереси того чи іншого викладача.

Зроблений нами аналіз наявних даних на 48 викладачів Берклі показує, що відносна більшість їх займається дослідженням різних аспектів соціальної історії (24 викладачі, 50 %). На другому місці знаходиться інтелектуальна історія (9 викладачів, 19

%)• Третє місце поділяють дослідники політичної, правової, релігійно-церковної історії та історії міжнародних відносин (всі ці групи включають по 3 викладачі, тобто по 6 %). Лише два викладачі займаються історією науки і один - економічною історією.

У свою чергу, групу викладачів, які займаються соціальною історією, можна розділити на низку підгруп, бо 9 з них (19 % загальної кількості викладачів-істориків) займаються соціокультурною історією, 5 (10,4 %) - гендерними студіями (тобто вивченням історії стосунків між жінками і чоловіками), 5 соціоекономічною історією, 3 - історією міст і міграцій.

Проаналізовані дані на 47 викладачів-істориків Принстона дають нам підставу твердити, що і тут дослідники соціальної історії складають відносно більшість - 22 (47 %, тобто дещо менше половини). Але на другому місці знаходяться дослідники історії науки (а не інтелектуальної історії, як у Берклі) - 10 (21 %). По чотири дослідники (по 8,5 %) вивчають економічну історію та історію власне культури. Політичну історію вивчають 3 викладачі, релігійну історію - 2 викладачі, а інтелектуальну - лише один (це дуже контрастує з Берклі, де інтелектуальною історією займається 9 викладачів). Лише один викладач досліджує правову історію.

Серед спеціалістів з соціальної історії найбільшу підгрупу складають прихильники соціокультурного підходу (8 викладачів, 17 %) і гендерних студій (6 викл., 13 %). Значно відстають від них за чисельністю дослідники соціоекономічної (2) і соціополітичної (2) історії.

Співставлення даних з обох університетів показує, що домінуюче місце в дослідженнях викладачів відіграє соціальна історія (бл. половини досліджень). Серед тих, хто займається соціальною історією, переважають дослідники соціокультурного розвитку (майже кожен п'ятий викладач-історик) і ті, хто займається гендерними студіями (вивченням стосунків між жінками та чоловіками, ролі жінки в суспільстві, сімейних відносин) - більше як кожний десятий викладач в обох університетах.

На другому місці після соціальної історії у викладачів Берклі і Принстона знаходять різні галузі історичних досліджень: у Берклі - інтелектуальна історія (19 % викл.), а у Принстоні - історія науки (21 %).

ВИСНОВКИ

Аналіз структури викладацького складу історичних відділень Берклі і Принстона показує, що професори (професори у повному розумінні слова) становлять більше половини викладачів. Незважаючи на досить значні відмінності щодо відсотку професорів (у Берклі він значно вищий), історичні відділення

обох університетів займають високий рейтинг саме завдяки високій кваліфікації викладацького складу.

У Принстоні не лише нижчий відсоток професорів на історичному відділенні, а й дещо молодший середній вік професорського складу. Свідченням цього є той факт, що найбільш значна група професорів Берклі захистилась у 60-х рр., у той час як у Принстоні найбільша кількість професорів захистилась у 70-х рр. Незважаючи на відмінності у відсотках, має місце тенденція до вирівнювання вікового складу професорів обох університетів. Про це свідчить практично однакова кількість професорів, які захистили свої дисертації у 70-х і 80-х рр.

В статевій структурі викладацького складу привертає увагу майже однакова кількість жінок-професорів, хоча їх відсоток порівняно незначний. Водночас серед доцентів жінки становлять половину і більше загального складу в обидвох університетах. А те, що жінки захистили свої "докторські" дисертації саме в першій половині - середині 70-х рр., свідчить про вплив руху за громадянські права 60-х - першої половини 70-х рр.

Що стосується місця захисту дисертацій, то найбільше викладачів-істориків Берклі захистили свої дисертації у Гарварді, а найбільше викладачів-істориків Принстона - у Йельському університеті. Привертає увагу те, що на другому за чисельністю місці в обох університетах знаходяться ті, хто захис-

тив дисертації в тих же університетах, в яких вони викладають, тобто відповідно у Берклі і в Принстоні.

Аналіз структури наукових інтересів викладачів-істориків названих американських університетів показує, що: а) майже половини викладачів займаються дослідженням історії європейських країн (історією США займаються менше третини з них); б) переважна більшість (80-90 %) викладачів займається вивченням історії нового часу, тобто історії останнього півтисячоліття (від двох третин до трьох чвертей викладачів досліджують історію саме останніх двох століть); в) близько половини викладачів-істориків обох університетів спеціалізуються в сфері соціальної історії (серед них переважають ті, хто займається соціокультурними і гендерними студіями), друге місце за чисельністю займають відповідно дослідники інтелектуальної історії (в Берклі) та історії науки (в Принстоні), що вказує на існування окремих дослідницьких традицій в названих університетах.

Наше невелике дослідження побудоване виключно на матеріалах з Інтернету (дві основні адреси: <http://ishi.lib.berkeley.edu/history/> і <http://www.princeton.edu/~history/>) і є однією з спроб довести необхідність використання вебсайтів зарубіжних освітніх інституцій для кращої орієнтації наших науковців в тенденціях розвитку вищої освіти і науки у провідних країнах світу.

SUMMARY

The structure of the lecturers staff and scientific interests of the lectures of historic departments of Berkley and Prinston

V. Skoblyk

The author of the article have made an attempt to compare and analyze the main characteristics of faculty structure and research interests of the faculty at the departments of history in two leading American universities - University of California, Berkley and Prinston University.

ПРОБЛЕМА ЗАСЕЛЕННЯ ТА ПОЧАТКОВИЙ ПЕРІОД ІСТОРІЇ РУСИНІВ ЗАКАРПАТТЯ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ АНТОНІЯ ГОДИНКИ (1864-1946).

Ткачук О.

Серед вчених кінця ХІХ—початку ХХ ст. слід відмітити особу Антонія Годинки. Він своєю науковою діяльністю поповнив не тільки угорську історіографію, але й скарбницю науки і культури Закарпаття. Як представник офіційної науки він особливо багато уваги приділяв дослідженню історії Закарпаття. Сучасники називали його одним з "наймудріших представників офіційної історіографії..." [1]. Його наукова концепція оцінювалася неоднозначно в радянській історіографії, а праці зберігалися в спецфондах. І тільки в 90-ті роки ХХ ст. вчені звернулися до робіт А. Годинки, як джерел

історії Закарпаття. Насамперед, треба назвати дослідження вченого з м. Ніредьгаза (Угорщина) Іштвана Удварі [2]. Він звернувся до широкогранної наукової спадщини А. Годинки, зокрема, його вклад у вивчення минулого русинів. До аналізу історичної концепції А. Годинки звернувся і вітчизняний дослідник Д. Данилюк [3].

Для більш повної картини простежимо основні віхи його життя та педагогічної роботи.

Народився Антоній Годинка 13 січня 1864 року в селі Ладомир Земплінського комітату (суч. Словаччина) у сім'ї греко-католицького священика [4]. До-